

Linnéuniversitetet

Kalmar Växjö

Självständigt arbete 15 hp

Könsrepresentation i läromedel för sfi

En analys av läromedel som används i sfi-undervisningen

*Författare: Viktor Person
Handledare: Päivi Juvonen
Examinator: Gisela Håkansson
Termin: 22HT
Ämne: Svenska som andraspråk
Nivå: Grundnivå
Kurskod: 2SS10E
Titel på engelska: Gender
representation in learning materials
used in Swedish For Immigrants*

Sammandrag

Läromedel utgör ofta en central del av undervisningen inom svenska för invandrare. Marknaden för dessa läromedel är bred med många aktörer, men saknar granskande organ. Valet av läromedel faller därför på läraren. Syftet med denna studie är att granska fem läromedel som används inom sfi, med fokus på representation, för att besvara frågeställningen: *"Hur ser representationen av kön ut i sfi-läromedel?"*. För att synliggöra detta beräknas representation av kvinnor och män i läromedlens dialoger enligt en utvecklad form av Bechdel-test, som har använts för att belysa asymmetrisk representation i dialoger i både fiktion och kommunikation via sociala medier. Studiens andra frågeställning *"Vad talar män och kvinnor om i sfi-läromedel?"* undersöker kopplingar mellan kön och samtalsämnen i dialogerna. Detta för att undersöka huruvida dialogerna i sfi-läromedel följer samma mönster som studier kring samtalsämnen i autentiska samtal pekar på; kvinnors samtal rör sig kring den privata sfären, medan mäns samtal rör sig kring offentlig dito. Resultatet visar att endast ett av de valda läromedlen klarar testet samt att några tydliga indikationer på koppling mellan kön och samtalsämnen ej finns. Studien kan fungera som en ingång till att som lärare reflektera över de val av läromedel som görs och inspirera till vidare granskning av läromedel.

Nyckelord

Representation, kön, läromedelsdialog, svenska för invandrare.

Innehåll

1 Inledning	4
2 Syfte och frågeställning	4
2.1 Avgränsningar	5
3 Teori	5
3.1 Socialkonstruktivism	5
3.2 Kön, genus och jämställdhet.....	6
3.3 Kritisk litteracitet	8
4 Bakgrund	8
4.1 Sfi och klassrummet	8
4.2 Sfi och läromedel	9
5 Tidigare forskning	12
5.1 Läromedel	12
5.2 Kön och språk	13
6 Metod och material	14
6.1 Metod	14
6.2 Bechdel-test.....	14
6.3 Kritisk diskursanalys.....	16
6.4 Material.....	16
6.4.1 Mål 1 - Lärobok.....	17
6.4.2 Mot målet 1 – Utbildning i svenska för invandrare	17
6.4.3 Rivstart A1 + A2	17
6.4.4 Svenska dag för dag.....	17
6.4.5 Språkvägen – för kurs C	18
6.5 Bearbetning av material	18
6.6 Forskningsetiska aspekter	19
6.7 Reliabilitet och validitet	19
7 Analys och resultat	20
7.1 Överblick	20
7.2 Mål 1	21
7.2.1 Representation	21
7.2.2 Samtalsämne	22
7.3 Mot målet.....	22
7.3.1 Representation	22
7.3.2 Samtalsämne	23
7.4 Rivstart A1 + A2	24
7.4.1 Representation	24
7.4.2 Samtalsämne	24
7.5 Språkvägen	25
7.5.1 Representation	25
7.5.2 Samtalsämne	25
7.6 Svenska dag för dag	25
7.6.1 Representation	25
7.6.2 Samtalsämne	26
8 Diskussion	26
8.1 Resultatdiskussion	26

8.1.1 Representation	26
8.1.2 Samtalsämne	28
8.2 Slutsatser.....	29
8.3 Metoddiskussion.....	30
8.4 Vidare forskning.....	30
Referenser	31
8.5 Läromedel	34

1 Inledning

I svensk lag finns sju diskrimineringsgrunder, däribland kön och könsöverskridande identitet eller uttryck. I skolan kan könsdiskriminering innebära missgynnande på grund av kön. Ett sätt att aktivt motverka diskriminering på grund av kön kan vara en jämställd undervisning. Alla lärare som verkar inom den svenska skolan behöver planera och genomföra en jämställd undervisning. Det aktiva jämställdhetsarbetet ska vila på en demokratisk grund och spegla människors lika värde (Skolverket, 2022). Detta gäller skolan i Sverige i allmänhet. I kursplanen för sfi ges inga direktiv kring texter och deras innehåll. Ett sätt att arbeta mot en jämställd undervisning kan vara att välja jämställda läromedel. Läromedelsmarknaden är idag bred och med många aktörer, och står utan granskande organ. I Skolverkets rapport "Läromedlens roll för undervisningen" redogörs för förändringar som skett gällande granskning av läromedel. Statens Institut för Läromedel (SIL) lades ned 1991 och med den en statligt styrd läromedelsgranskning. SIL:s mål var en likvärdig utbildning nationellt. Under samma period innehöll läroplanerna i regel mer detaljer kring undervisningens genomförande i allmänhet, men också exempel på lämpliga läromedel, något som saknas i dagens kursplan sfi (Skolverket, 2006). Valet av läromedel och texter de studerande möter i sin sfi-utbildning faller således på läraren. Med tanke på den frihet läraren numera har i både val av texter och hur de behandlas i undervisningen går det att anta att utbildningen kan skilja sig åt en del beroende på i vilket klassrum man befinner sig. Medan en lärare på en skola arbetar med ett kritiskt förhållningssätt till texter och genus, kan en annan lärare på en annan skola följa ett läromedel utan att ägna representation och jämställdhet en tanke. Denna studie kan därför ses som inspiration till att reflektera kring de läromedelsval som görs inom sfi och andra kurser.

2 Syfte och frågeställning

Statistik pekar på att majoriteten av de studerande på SFI är kvinnor. Av de 63 932 studerande som avslutade sfi kurs C år 2021 var 58,05% kvinnor (SCB,

2021). Det är därför av relevans att studera huruvida representationen i läromedel avsedda för kurs C matchar statistiken.

Syftet med denna studie är att undersöka och belysa representation av kön i läromedel inriktade mot sfi-verksamheten och mer specifikt de dialoger som går att finna däri. Ett antagande är att sfi-studerande möter sina första svenska texter under utbildningen vilket gör studiens syfte att undersöka representation i dessa relevant. Med anledning av avsaknaden av läromedelsgranskande instans fyller studien ett syfte och kan ses som en användbar metod för att granska några av de läromedel som används på sfi, vilken kan hjälpa lärare att göra medvetna och kritiska val av läromedel.

Studiens frågeställningar blir således:

1. Hur jämn är representationen av kön i sfi-läromedel?
2. Vad talar män och kvinnor om i sfi-läromedel?

2.1 Avgränsningar

I denna studie utgår jag ifrån de två könen kvinna och man. Det ska framhållas att dessa två inte är de enda existerande könen. Med anledning av att könen kvinna och man omfattas av diskrimineringsgrunden kön har jag valt att endast lägga fokus på dessa två. Mer forskning på andra könsrepresentationer i litteratur och läromedel är ett potentiellt område för vidare studier.

3 Teori

3.1 Socialkonstruktivism

Central för socialkonstruktivismen är en syn på samhället som konstruerat. För att skapa mening och gemenskap behöver vi betydelsefulla konstruktioner i organiserandet av våra liv. Många av dessa konstruktioner upplevs som självklara och förgivettagna, till exempel kärlek, hat, stolar och bord. Även gruppindelning av människor kan uppfattas som självklara, som att känna sig manlig eller kvinnlig (Hornscheidt & Landqvist, 2014:23ff). Hornscheidt och

Landqvist menar att de starkaste sociala konstruktionerna dessutom är institutionellt förankrade och skapas och normaliseras inom bland annat skolvärlden (2014:26).

3.2 Kön, genus och jämställdhet

Kön

Elvin-Nowak och Thomsson (2003) menar att om vi föds som flicka eller pojke föds vi även till att leva som en feminin respektive maskulin varelse. Vad som anses feminint i en kultur, behöver nödvändigtvis inte anses feminint i en annan. De nämner att denna process är skapad via mänskliga relationer, och ska passa i det samhälle som råder. Detta skapande av kön sker inom ramen för ett normsystem, sällan uttalat, men med regler och självskrivna antaganden (Elvin-Nowak & Thomsson. 2003). Även Hornscheidt och Landqvist tangerar ämnet normer och menar att enligt ett konstruktivistiskt synsätt är normer socialt förhandlade i större sociala sammanhang (2014:26). Elvin-Nowak och Thomsson menar vidare att våra "bekönade liv" ständigt påverkas av sociala handlingar, möten och relationer. Detta kan ta sig i uttryck i exempelvis hur och om vad vi pratar (2003:5).

Genus

Eriksson och Gottzén (2020) likställer skillnaden mellan kön och genus med skillnaden mellan biologi och samhälle, eller natur och kultur. Denna dikotomi fasthåller att kön är det biologiskt givna och genus är socialt, kulturellt och historiskt föränderligt, och en produkt av mänsklig aktivitet. Via denna aktivitet kan genus således förändras. Oakley menar att socialisation är avgörande för genusskapandet (Eriksson & Gottzén, 2020) och likt det Hornscheidt och Landqvist nämner kring normer är även detta förankrat i sociala sammanhang (2014:26). Detta börjar redan när ett barn är nyfött; pojkar stimuleras och aktiveras mer än flickor. Vidare menar Oakley att samhället i stort har en stor inverkan på genussocialisationen, där t.ex. sagor är fulla av "kulturella stereotyper" (Eriksson & Gottzén, 2020). Fram till 70-talet var ett biologiskt perspektiv allena rådande för att beskriva kvinnor och män. Teorin gjorde

gällande att man föds till endera kön och med det fås specifika egenskaper kopplade till respektive kön, och uppfattningen var att kön var binärt. Man/kvinna motsvarade manligt/kvinnligt. (Edlund, Erson och Milles 2007:29). Denna tes utmanades under 70-talet av idén om att det naturliga könet kunde vara skilt från könsroller och könstillhörighet. Man menade här att könsroll kan vara flexibel och föränderlig. En social konstruktion, där man socialiseras in i att vara till exempel kvinna utifrån samhällets erbjudanden, och detta kopplades till samhällets maktrelationer (Hornscheidt & Landqvist 2014:29).

Med utgångspunkt i sociala konstruktioner skrev Yvonne Hirdman om genus och genussystemet, och att kön *görs*. Hirdman menar genus kan ses som föreställningar kring *man och kvinna* och vidare hur dessa kan ge upphov till samt skapa föreställningar och sociala praktiker. (Hirdman 1988:51). Vidare definierar Hirdman ett genussystem bestående av två logiker. Första logiken benämner Hirdman som *isärhållandet*, alltså att det råder en dikotomi mellan *manligt* och *kvinnligt* och att dessa inte bör blandas. Genussystemets andra logik är *hierarkin*. Här menar Hirdman att mannen anses vara överordnad kvinnan och normen (ibid.).

Sedan Hirdmans introducerande av genusbegreppet har en "ny könstaxonomi" vuxit fram. Exempel på detta är den möjlighet användare på sociala medieplattformen Facebook har att välja könsbeteckning; uppåt 70 valbara alternativ (Eriksson & Gottzén, 2020:108). På RFSL:s sida *begreppsordista* hittar man flertalet benämningar på temat, såsom *genderfluid*, *genderqueer*, *icke-binär* och *genderblind* (RFSL, 2020). För denna studie har en binär syn på kön applicerats och endast "man" och "kvinna" och dess förekomst i läromedlens dialoger studeras, med anledning av SCB:s statistik över studerande på kurserna inom sfi endast innefattar könen "man" och "kvinna" (2021). Ett breddat perspektiv gällande kön på samma område ger goda, vidare forskningsmöjligheter, men för denna studie anläggs en binär syn på kön.

Jämställdhet

Hedlin (2010) definierar *jämställdhet* som likvärdiga villkor mellan män och kvinnor, och menar att det endast handlar om kön. Kvinnor och män ska ha samma möjligheter, skyldigheter och rättigheter. Hedlin kopplar jämställdhet till

makt och norm, och menar att jämställdhet är uppnått när män och kvinnor har lika stort inflytande över normen. Hen menar att maktordningar präglar samhället och däribland finns könsordningen. Att kunna konstruera det som anses normalt är enligt Hedlin "det djupaste uttrycket för makt" och att mannen utgör normen, och kvinnan det avvikande (2010:11). Vidare menar Hedlin att mannen via framställning som en "allmän person" – "mannen skildras som vore han helt könlös" (2010:11). I kontrast mot detta står kvinnan, som beskrivs som en "kvinnlig individ" (ibid.)

3.3 Kritisk litteracitet

Skolverket översätter begreppet *critical literacy* till *kritisk litteracitet* och menar att den övergripande innebörden inom ramen för detta handlar om att en text aldrig är neutral, utan bör kopplas till makt. Språk, makt och deras relation är centralt och forskning inom området fokuserar ofta på de sociala konsekvenser språk och makt har. Kopplingar till skolans demokratiuppdrag görs och att som lärare arbeta med kritisk litteracitet kan utveckla elevens förmåga att ifrågasätta och förstå rådande maktförhållande och normer (Skolverket, 2016). För att möjliggöra detta behöver eleven tränas i att läsa mellan och bortom raderna, bli medvetna om texters syfte samt deras budskap. Vidare menar man att nyanlända vuxna har skilda uppfattningar och erfarenheter kring makt och demokrati, varför det är särskilt viktigt att diskutera i klasserna på t.ex. sfi. Kritisk litteracitet handlar även om att frågor kring vilka har rätt att uttrycka sig, vilka maktrelationer förstärks och behålls samt hur maktförhållanden kan utmanas. (ibid.)

4 Bakgrund

4.1 Sfi och klassrummet

Svenska för invandrare innehåller fyra kurser: A, B, C och D samt tre studievägar. Studievägarna baseras på den studerandes studiebakgrund. Studieväg 1 riktar sig till studerande med mycket kort eller ingen studiebakgrund, studieväg 2 till den vars studiebakgrund är mindre omfattande än svensk gymnasieskola och studieväg 3 till den med studiebakgrund motsvarande svensk gymnasieskola

eller högre (Skolverket, 2022). *Gemensam europeisk referensram för språk*, ofta refererad till som GERS, är en "gemensam grund för att utarbeta kursplaner, läroplaner, examina och läromedel för språkinläring i hela Europa" (Skolverket, 2009:1). Här finner man sex olika referensnivåer: A1 och A2 = Användare på nybörjarnivå, B1 och B2: Självständig språkanvändare samt C1 och C2: Avancerad språkanvändare (Skolverket, 2009). Relevant för denna studie är nivå A1 och A2 som motsvarar sfi kurs C, och valda läromedel inriktar sig mot denna kurs.

I *Läroplan för vuxenutbildning* står det att utbildningen ska verka för jämställdhet samt gestalta bland annat människors lika värde och jämställdhet mellan kvinnor och män. Vidare framhåller Skolverket att vuxenutbildningen har "ett ansvar att synliggöra och motverka könsmönster som begränsar elevernas lärande, val och utveckling" (2012:2). Utöver detta framgår det att utbildningen ska främja elevernas förmåga att "kritiskt granska hur normer, värderingar och strukturer kan begränsa kvinnors och mäns makt att forma såväl samhället som sina egna liv" (2012:3).

Werndin (2010) menar att skolan kan ses som ett miniatyrsamhälle där elever tillskansar sig en viss kunskap vid en viss tidpunkt, enligt de ideologier som råder just då. I tider av samhällsliga förändringar menar Werndin att det är av vikt att fråga sig huruvida klassrummens diskurser speglar dessa förändringar. Omedvetna ideologier eller normer kan existera i klassrummen och enligt Werndin ska man även fråga sig vilka identiteter privilegieras, vilka dominerande ideologier återskapas (2010). Som lärare har man möjlighet att påverka vilken diskurs som ges utrymme. Detta kan i sin tur leda till en social förändring, via förändrad kunskap. Vidare kan förändring i maktrelationer och olika identiteters utrymmen nås. Här menar Werndin att lärare bör vara medvetna om de egna stereotypa föreställningar och i vilken utsträckning elever ges utrymme att positionera sig så som de önskar och "att inte själv uppmuntra till låsta och begränsade positioner i klassrummet" (2010:120f).

4.2 Sfi och läromedel

Lilja Waltå (2016) definierar begreppet läromedel som det material som används för att möta kursens mål. Enligt Lilja Waltå kan läromedel bestå av

alltifrån läroböcker, skönlitteratur, tidningar till spel med mera. Mer precist definieras läromedel och lärobok som en pedagogiskt text framtagen och strukturerad med syfte att användas inom en utbildning. Hon framhåller vidare den osäkerhet i definitionen som är grundad i att begreppen läromedel, lärobok och pedagogiska texter ibland används synonymt (Lilja Waltå, 2016).

I föreliggande studie används begreppet läromedel för tryckt bok, framtagen för att möta kursplanen. Inom svensk skola råder en stor spridning på vilken typ av läromedel en lärare väljer till sin undervisning. Valet görs av läraren i fråga och viktigt i detta val anses vara skolans jämställdhetsmål och styrdokument. Det förekommer sällan en granskning av läromedel ur genusperspektiv, visar Skolinspektionens kvalitetsgranskning. Som ett exempel nämns att få lärare inom kemiämnet granskar sina läromedel ur ett genusperspektiv (Skolinspektionen, 2011).

1991 lades den läromedelsgranskande instansen SIL (Statens Institut för Läromedel) ned i samband med en omorganisation av statliga myndigheter. Statligt reglerade läromedel i kombination med mer detaljerade läroplaner sades gynna en likvärdig utbildning nationellt. Läroplanskommittén menade att läromedlen utgjorde den faktiskt genomförda undervisningen (Skolverket, 2006). Idag ansvarar kommun och skola för tolkning och genomförande, och i styrsystem accentueras lärarens frihet och ansvar (ibid.) Detta gäller även val av läromedel. Läromedlets plats i undervisningen skiljer sig åt beroende på vilket ämne som undervisas. Störst inflytande har läromedel inom språk, matematik och de naturorienterade ämnena. Enligt Skolverkets rapport kan läromedel ses ur olika perspektiv. Läromedlet kan vara en symbolisk kommunikation som en del av den interaktion med omvärlden vi alla deltar i. I rapporten framgår även att läromedel har en för undervisningen legitimerande funktion; om läraren följer en lärobok, som i sin tur fyller kraven i läroplanen, följer även undervisningen läroplanen och dess mål, syfte och principer (Skolverket, 2006).

Att läromedel utgör en central del av undervisningen konstaterar även Carlsson & von Brömsen. Inte sällan utgår läraren ifrån läromedlet vid utformning och planering av undervisningen (2011:30). Boken fyller en stödjande funktion för läraren och utgör en dominerande del av undervisningen. Carlsson & von Brömssen menar att sociala normer och kategoriseringar gällande bland annat

genus reflekteras i arbetet med skolans pedagogiska texter och "artikuleras också utanför skolans värld" (2011:16). Carlsson & von Brömssen framhåller även den kritik som riktats mot läromedel inom svenska som andraspråk och att det förekommer "ensidiga ideologiska budskap" (2011:17). Vidare menar de att lärare i viss mån överlämnar ansvaret kring undervisningens innehåll till de som producerar läromedlen (2011:31).

Sfi, som faller inom ramen för vuxenutbildning, har enligt Carlsson genomgått många förändringar och haft en varierande roll sedan 1960-talet. Carlsson sätter in sfi i olika tidseror och samhällskontexter och redogör för den förändring sfi har genomgått, över tid och rum, och menar att sfi har setts som en del av den svenska arbetsmarknadspolitiken, men också att undervisningen förväntas "bidra till att förverkliga de nationella målen för utbildning och integration." (2013:818). Carlsson menar vidare att läromedel kan ses som "diskursiva tidsdokument" med influenser av historiska-, sociala-, politiska- och rådande makthierarkier.(ibid.).

Regeringen lade 2021 fram ett förändringsförslag gällande läromedelsgranskning inom svenskt skolväsende (Regeringskansliet, 2021). Särskilt intressant för denna studie är förslaget om "Läromedelsnämnden". Förslaget gör gällande att ett "särskilt rådgivande organ" ska finnas. Nämndens syfte är att säkerställa tillgången till läromedel av god kvalitet för olika skolformer, däribland vuxenutbildningen. Även kvalitetskriterier för läromedel ska tas fram, samt "bevaka, samla, och sprida information om läromedel" ligger i nämndens ansvar (Regeringskansliet, 2021:37). Vidare i utredningen framhåller man att skolans ekonomiska prioriteringar påverkar tillgången till läromedel. I denna utredning har elevers attityd till läromedel undersökts och resultatet pekar på att sfi-studerande tycker att läromedelsboken är viktig för att kunna repetera hemma och bygga vokabulär (2021:168). Dock framgår det att både lärare och elever uppger att möjligheten att låna hem böcker är begränsad. Böckerna används främst under skoltid. Detta enligt skolans bestämmelser och ekonomiska prioriteringar (2021:251).

5 Tidigare forskning

I detta avsnitt redogörs för tidigare forskning och studier som ligger i linje med studiens syfte och frågeställning. Målet var att hitta studier som behandlat läromedel med fokus på dialog och representation. Det visade sig att detta forskningsfält var något begränsat.

5.1 Läromedel

Lindström (2013) genomförde en studie med syftet att jämföra traditionell läroboksdialog med en "mer autentisk sådan", med ett fokus på vilken typ av kommunikativ kompetens inläraren kan utveckla via dessa två typer av dialog. En av de två dialogerna är baserad på ett manusfritt rollspel, som finns både i video- och textformat. Denna dialog är tagen ur boken *Beyond Talk*, som riktar sig mot ämnet engelska som andraspråk/främmandespråk. Den andra dialogen Lindström har studerat är tagen ur *Rivstart A1+A2* från 2007. Som komplement till den senare har Lindström även spelat in den undervisning dialogen används i, för att sätta den i kontext. Vidare har Lindström även intervjuat både den sfi-lärare som använde *Rivstart* i sin undervisning, en av författarna till *Rivstart* samt författaren bakom boken *Beyond Talk*.

Resultatet Lindström når är att traditionella läroboksdialoger ofta följer skriftspråkliga normer. Detta innebär att dialoger i läroböcker sällan innehåller exempelvis utfyllnadsljud eller uppbackande tal m.m. Lindström framhåller i sitt resultat att detta i praktiken innebär att dialogerna snarare hjälper till att träna formellt skriftspråk än interaktionell kompetens. Den andra dialogtypen, den mer autentiska, följer däremot samtalsspråkets normer och kan hjälpa till att träna bland annat sociokulturell kompetens. Här menar man att dialoger i läromedel med mål att träna interaktionell kompetens hellre ska baseras på autentiska kommunikationssituationer (2013).

Berge och Widding genomförde en granskning av 24 läromedel inom fyra ämnen på grundskolan och gymnasieskolan; biologi/naturkunskap, samhällskunskap, historia samt religionskunskap (Skolverket, 2006). Här fokuserade Berge och Widding på hur kön framställs i läromedel via närläsning av texterna. De undersökte bland annat i vilken utsträckning män och kvinnor blir

representerade i läromedlen. Övergripande resultat pekar på en överrepresentation av män i både text och bild. Vidare visar resultatet på en heteronormativitet där transpersoner "är mycket sparsamt representerade" (2006:29). Föreliggande studie blir därför relevant, då det inte tycks ha gjorts några omfattande studier på just sfi-läromedel de senaste åren, där representation av kön fokuseras.

5.2 Kön och språk

Norrby och Håkansson (2010) har sammanfattat ett antal studier som observerat skillnader i hur kvinnor och män talar. En sammanställning av studier med fokus på kvinnors och mäns interaktionella stilar visar att kvinnor tenderar att tala om i huvudsak den privata sfären; människor, känslor, relationer. Män å andra sidan talar istället främst om den offentliga sfären, saker och händelser (2010:136).

Även Mulac, Giles, Bradac, och Palomares har studerat manligt och kvinnligt språk. I studien testades huruvida föreställningar kring manligt och kvinnligt språk överensstämmer med verkligheten. Män och kvinnor ombads beskriva ett antal foton och resultatet i studien visar att män tenderar att tala om fakta, medan kvinnor istället talar om känslor (Mulac, Giles, Bradac, & Palomares, 2013).

Nordenstam (2003:37) redogör för sin studie från 1998, som även den påvisar skillnader i samtalsämnen mellan könen. Nordenstam menar att kvinnor i större utsträckning ägnar sig åt det som benämns som *skvaller*, något som definieras som en speciell talhändelse. Här talar kvinnor, som talar med varandra, ofta om icke närvarande personer och detta kopplas till ett intresse för mänskliga relationer. Vidare menar Nordenstam att detta skvallerens funktion kan vara att stärka gruppidentiteten samt en "subversiv verksamhet och motstrategi mot överordnade" (2003:38) och att skvallret ger mest för den ofta diskriminerade kvinnan än för män, som ofta besitter makt.

6 Metod och material

I detta avsnitt redogörs för det material som valts för studien samt vilken metod som använts för att uppsatsens syfte.

6.1 Metod

Studiens metod är både kvantitativ och kvalitativ. Den kvantitativa delen innehåller en datainsamling och beräkning enligt en utvecklad form av Garcias Bechdel-test (se avsnitt 6.4). Den kvalitativa delen består i en kritisk diskursanalys, där dialogerna i urvalet läses och analyseras.

6.2 Bechdel-test

Bechdel-testet har länge varit ett populärt verktyg för att analysera kvinnors roll i fiktiva verk, mest frekvent använt inom film (Garcia, Weber & Garimella., 2014). Testet har använts på svenska biografer för att belysa manlig partiskhet i filmer. 1985 skrev Alison Bechdel en tecknad serie med namnet *The Rule*, där testet nämndes för första gången och då med ett fokus mot kommersiella filmer. Testet fick spridning och inspirerade till ett kritiskt förhållningssätt till kvinnlig representation i filmer. Ursprungligen användes testet för att ge ett verk, exempelvis en film, antingen ett godkänt eller underkänt betyg baserat på följande kriterier:

- 1) ha minst två namngivna kvinnliga rollfigurer,
- 2) ... som pratar med varandra,
- 3) ... om något annat än män. (Garcia et al., 2014)

Garcia et al. (2014) har tagit detta koncept vidare och utvecklat ett system för att möjliggöra en poängsättning av verk, som kan användas för att belysa i vilken utsträckning vissa dialoger förekommer i förhållande till det totala antalet dialoger. Verket får två poängsatser, ett för respektive kön. För att beräkna detta använder Garcia et al. specifika formler. I formel 1 beräknas kvinnliga Bechdel-poängen (i studien betecknat B_F) och i formel 2 manlig Bechdel-poäng (i studien betecknat B_M). Här ställs antalet dialoger med två kvinnliga parter

som ej refererar till det motsatta könet mot totala antalet dialoger i verket.

Detsamma görs med manlig motsvarighet, enligt formlerna nedan:

$$B_F = \frac{|D(F, F, 0, *)|}{D}$$

$$B_M = \frac{|D(M, M, *, 0)|}{D}$$

Formlerna innehåller D , vilket anger antalet dialoger i verket. Vidare innehåller formlerna $|D(F, F, 0, *)|$ och $|D(M, M, *, 0)|$ parenteser. Parentesens sekvens används för att specificera värdet i täljaren (D). Täljarens parentes har grundform (g_1, g_2, m, f). g_1 och g_2 anger kön för parterna i dialogerna och betecknas F respektive M . m och f i parenteserna anger referens till tredje part och kan ta värden 0 eller 1, beroende på om referens till tredje part finns. I parenteserna finns även *, som kan ta värdet 0 eller 1, beroende på om referens till tredje part finns. $|D(F, F, 0, *)|$ anger således antalet dialoger mellan två kvinnor, utan referens till män. * innebär att referens till andra kvinnor kan finnas, men är inget måste. I studien är följande situationer av intresse: dialoger mellan kvinnor, dialoger mellan män, samt dialoger mellan män och kvinnor. Som exempel skulle formeln för dialoger mellan två kvinnor som refererar till både kvinna och man anges $D(F, F, 1, 1)$. Detta värde i täljaren delas sedan med totala antalet dialoger (D) för att ge Bechdel-poäng för B_F .

Detta innebär att för att få ett Bechdel-poäng för kvinnlig representation divideras antalet dialoger mellan kvinnor där män ej nämns med totala antalet dialoger. Detsamma görs för att mäta manlig representation i dialogerna. Dessa resultat betecknas B_F för kvinnligt Bechdel-poäng (F för *female*) och B_M för manligt dito (M för *male*). För att jämföra kvinnlig och manlig representation ställs sedan B_F och B_M mot varandra, vilket kan indikera huruvida ett kön är överrepresenterat eller ej. Denna uträkning används i studien för att belysa representation i fem läromedel för sfi-undervisning och ger en bild av vilka röster som får mest utrymme i dialogerna. Enligt Garcia et al:s utvecklade test krävs ett B_F högre än 0,026 samt ett B_M lägre än 0,051 för att ett verk ska klara testet

(2014:11). Huruvida ett verk klarar testet eller ej kan sedan ses som en indikation på i vilken utsträckning kvinnor och/eller män är representerade i dialogerna.

Utöver det kommer även dialoger mellan män och kvinnor att beräknas och redovisas. Detta kan ses som en utveckling av Garcia et al:s utvecklade test, där ett kriterium för testet är att en kvinna ska prata med någon som ej är man. Dialoger mellan kvinnor och män tas med i studien i kompletterande syfte och kan ge en tydligare bild av hur dialogerna och representationen i läromedlen ser ut. En utveckling av den ursprungliga formeln således, och den blir följande:

$$B_{FM} = \frac{|D(F, M, 0, *)|}{D}$$

För att summera är tre resultat av intresse i analysdelen. B_F , B_M , samt B_{FM} . Dessa tre värden kan sedan ställas mot varandra för att besvara studiens frågeställning kring hur könslig representation ser ut i dialogerna i läromedlen.

6.3 Kritisk diskursanalys

Som komplement till den kvantitativa delen av studien genomförs även en kritisk diskursanalys. En diskursanalys fokuserar på textens *implicita betydelse*, snarare än dess *explicita*. Inom denna ram kan skapandet av makt i samhället genom diskurser studeras. (Denscombe, 2018:407ff). I kritisk diskursanalys kan makt och maktrelationer studeras. Fejes och Thornberg hänvisar till Foucaults definition av diskurs: "praktiska handlingar som systematiskt bildar de objekt de talar om". Frågor om "Vem kan tala, hur, när, om vad och med vilken auktoritet?" lyfts (2015:96). Dessa ramar för kommunikation kopplar sedan Fejes och Thornberg till maktrelationer. Man menar att makt ständigt är närvarande och bidrar till positionering. (2015:96)

6.4 Material

I denna studie valdes fem läromedel ut. För att skapa relevans för studien sattes två kriterier upp. Det första kriteriet var att läromedlet ska användas aktivt inom sfi-verksamheten. För att säkerställa detta ombads fem yrkesverksamma sfi-lärare att ange vilka läromedel de använder i sin undervisning. Det andra kriteriet

för studien var att läromedlet ska vara anpassat för sfi-undervisningen. Dessa kriterier i kombination gör urvalet relevant för studien.

6.4.1 Mål 1 - Lärobok

Mål 1 (första upplagan) är gavs ut 2006 och består av tre delar: lärobok (med cd), övningsbok samt lärarhandledning (med cd). Läroboken innehåller bland annat hörövningar, sifferträning, lucktexter och en renodlad grammatikdel. Enligt avsnittet "Till läraren" i bokens inledning framgår det att huvuddelen av texterna handlar om en familj och deras grannar. "I större delen av *Mål 1* har dessa texter dialogform (2006).

6.4.2 Mot målet 1 – Utbildning i svenska för invandrare

Mot målet 1 gavs ut ursprungligen 2011 av Fagbokforlaget i Norge. Svensk utgåva gavs ut av Folkuniversitetets förlag år 2013 och det är denna upplaga som är aktuell för föreliggande studie. Ur bokens förord: "*Mot målet* är ett färdighetsbaserat läromedel som bygger på kursplanen för utbildning i svenska för invandrare" (Flom & Söberg, 2013). Boken inriktar sig mot sfi kurs B och C. *Mot målet* innehåller bland annat övningar i form av lucktexter, diskussionsövningar och skrivuppgifter. Enligt författarnas förord bygger boken på språkinläring genom aktivt språkutövande i olika sammanhang (2013).

6.4.3 Rivstart A1 + A2

Rivstart A1 + A2 är utgiven 2014 och är andra upplagan. Enligt avsnittet "Till läraren" anges att "boken är ett enspråkigt kursmaterial i svenska som främmandespråk för personer i och utanför Sverige (2014). Boken är kopplad till Gemensam europeisk referensram för språk. Av titelns "A1 + A2" att döma är denna inriktad mot dito nivå enligt GERS-skalan.

6.4.4 Svenska dag för dag

Svenska dag för dag med titeltillägget *Allt-i-ett-bok, kurs C (GERS A2+A2+)* är utgiven år 2017. *Svenska dag för dag* innehåller bland annat hörövningar, lucktexter, diskussionsövningar och skrivuppgifter.

6.4.5 Språkvägen – för kurs C

Språkvägen gavs ut år 2014 och är första upplagan. Boken innehåller ett försättsblad med titeln *Till Eleven* och däri kan man läsa att texterna är tagna ur verkligheten och att de handlar om "allt från kärlek till klädbibliotek" (2014:3). Enligt baksidestexten innehåller *Språkvägen* "tankekartor med bilder som inleder varje kapitel", "olika textgenrer", "minigrammatik, uttalssidor och exempeltexter" m.m. (ibid.) Vid en okulärbesiktning framgår även att boken innehåller bl.a. diskussionsmoment och skriv- och läsförståelseuppgifter.

6.5 Bearbetning av material

Samtliga dialoger med två parter har manuellt skrivits i ett kalkylark och samlats i en tabell för respektive bok. Tabellen har fyra kolumner: 1. Dialogen, 2. Typ, 3. Ämne, 4. Notering. I kolumn 1 skrevs hela dialogen. Kolumn två rymmer info om parternas kön och referens till tredje part, t.ex. *FM – F* för dialog mellan kvinna och man där referens till en kvinna görs. Denna kategori hjälper att svara på studiens första frågeställning. Kön har i studien avgränsats till "man" och "kvinna". Här har namn på dialogens parter stå som markör för kön. Vid osäkerhet kring namnens könskodning har jag använt mig av hemsidan www.svenskanamn.se. Exempel på detta är namnet Noi. En sökning ger resultatet att 56st kvinnor och 14st män heter Noi. Eftersom Noi förekommer främst som kvinnonamn har denna part i dialogen kategoriserats som "kvinna". Ett annat namn som väckte osäkerhet var Angola. Men vid vidare läsning framgick det att Angola i dialogen benämns med pronomenet "hon", och kunde därför kategoriseras som "kvinna". I de dialoger namn ej nämns överhuvudtaget har närläsning kunnat avslöja parternas kön, via pronomen "han" eller "hon".

För att söka svar på studiens andra frågeställning: "Vad talar män och kvinnor om?" kategoriserades innehållet i dialogerna. Detta görs för att kritiskt analysera gällande diskurs (dialogerna). Foucaults definierade diskurs: "praktiska handlingar som systematiskt bildar de objekt de talar om". För denna frågeställning blir frågan *Vem talar om vad?* mest relevant (Fejes och Thornberg, 2015:96). I kolumn tre skrevs ämne kring vilket parterna samtalar in. Övergripande kategorier är *privat* och *offentlig sfär*. Detta tar avstamp i det Norrby

och Håkansson skriver om interaktionella stilar hos kvinnor och män; kvinnor talar mer om privata sfären medan män talar mer om offentliga sfären (2010:136). Vidare har även underkategorier skapats för att specificera samtalsämnena ytterligare. Här ryms ämnen såsom *arbete, studier, geografi, konsumtion, mat*. I kolumn fyra med rubriken *Notering* ryms info kring specifika observationer som gjorts, som kan tänkas vara relevant för studiens syfte.

6.6 Forskningsetiska aspekter

De tillfrågade lärarna informerades om att de förblir anonyma och att deras svar endast utgör grunden för vilka läromedel som analyseras i studien. De är samtliga vuxna, yrkesverksamma personer och har blivit informerade om vilka premisser som gäller. Kontakten med dem har skett via samtal och sms-konversation. Deras arbetsplatser är irrelevanta för studien, endast vilka läromedel de använder inom sin sfi-undervisning har varit av intresse.

De läromedel som ingått i studien är alla publicerade och tillgängliga. Många av dessa går dessutom att låna via bibliotek kostnadsfritt.

6.7 Reliabilitet och validitet

Studiens resultat bör gå att återskapa vid framtida tillfälle, förutsatt att både metod och läromedel är desamma, och därmed anses tillförlitligheten vara god. En faktor till att ett annat resultat nås kan vara den mänskliga, då det sker en närläsning av läromedlen manuellt.

Generaliserbarheten i studien kan sägas vara låg, då urvalet är specifikt för just denna studie. Det finns fler läromedel för sfi på marknaden och studiet av andra läromedel skulle kunna ge ett annat resultat, med samma metod. Ingenstans i kursplanen för sfi framgår det att det ska förekomma något specifikt läromedel i undervisningen. Här pratas det endast om texter, t.ex. "olika slags texter där ord, bild och ljud samspelar" (Skolverket, 2022:2). De tillfrågade lärarna använder sig av olika läromedel. Utifrån detta går det att anta att det råder stor spridning gällande vilka läromedel sfi-lärare i landet använder sig av, därav en låg generaliserbarhet för studien.

Studiens metod valdes primärt för att den anses kunna möta studiens syfte och frågeställningar, utifrån dialogerna i läromedlen.

7 Analys och resultat

I detta avsnitt redogörs för studiens resultat. Genomgående har dialoger analyserats och beräknats. Med dialog avses ett nedskrivet samtal mellan olika parter, som anges med talstreck eller med namn. Exempelvis: "Andrea: ". För studien har totalt 156 dialoger behandlats. Dialogernas längd är varierande, majoriteten är korta med endast ett turbyte, medan andra är desto längre och innehåller över tio turbyten

I första avsnittet ges en överblick över böckernas respektive Bechdel-poäng. Vidare redogörs för varje boks resultat mer ingående. Dessa avsnitt består av två delar: representation och samtalsämne. I avsnittet för representation presenteras beräkningarna som lett fram till resultatet. Resultat i studien används för att belysa asymmetri gällande vilket kön som syns i respektive läromedels dialoger, i studien kallat *Representation*. Värdet för B_F , B_M och B_{FM} har begränsats till tre decimaler.

7.1 Överblick

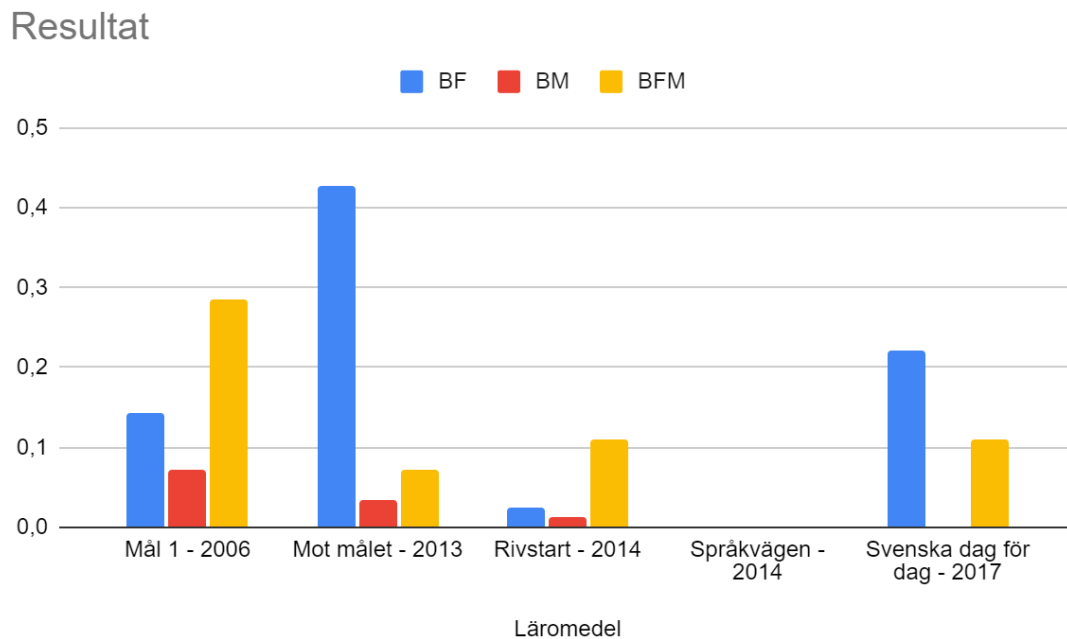
Nedan redovisas resultaten för läromedlen i tabell och diagram. I sista kolumnen anges huruvida läromedlet klarade testet eller ej under rubriken *Godkänt*. Enligt Garcia et al. krävs ett B_F högre än 0,026 samt ett B_M lägre än 0,051 för att klara testet (2014:11). Detta redovisas i kolumn *Godkänt*, i tabellen nedan. Värdet för B_F och B_M och vidare huruvida läromedlet klarar testet ses som en indikation på i vilken utsträckning dialoger mellan kvinnor, som ej talar om män förekommer.

Tabell 1 - Resultat

Läromedel	B_F	B_M	B_{FM}	Godkänt
Mål 1 - 2006	0,14	0,071	0,285	Nej
Mot målet - 2013	0,428	0,035	0,071	Ja
Rivstart - 2014	0,024	0,012	0,111	Nej
Språkvägen - 2014	-	-	-	-
Svenska dag för dag - 2017	0,222	0	0,111	Ja

Läromedlet *Språkvägen* redovisas i tabellen ovan trots avsaknad av dialoger. Detta för att redovisa fullständigt resultat och data från materialinsamlingen som gjorts i studien.

Figur 1 - Resultat

7.2 Mål 1

7.2.1 Representation

I *Mål 1* finns totalt 28 dialoger. Av dessa är 11 mellan två kvinnor. I dessa 11 refereras det till män i sju dialoger, vilket ger oss $11-7=4$. Fyra dialoger mellan kvinnor utan referens till man, således. Värdet för täljaren i formeln är fyra, vilket divideras med totala antalet dialoger (28) och ger $B_F = 0,142$.

Dialoger mellan män är två till antalet, vilket ger värdet 2 för täljaren. 2 divideras sedan med 28 och ger $B_M = 0,071$.

Dialoger mellan kvinnor och män är 14 till antalet. I sex dialoger refereras till män. Täljarens värde blir således 8 ($14-6$). Formeln för B_{FM} ger $8/28 = 0,285$.

Mål 1 klarar inte Bechdel-testet (se *Tabell 1 – Resultat*)

7.2.2 Samtalsämne

21 (75%) av dialogerna i *Mål 1* rör den privata sfären och sju (25%) den offentliga sfären. Bland de dialoger som rör den privata sfären återfinns två kvinnliga parter i åtta av dessa 21. 11 av dialogerna som rör privat sfär är mellan en kvinna och en man. Resterande två dialoger i denna kategori är mellan två män. Bland dialogerna i kategorin *offentlig sfär* är två mellan kvinna och tre dialoger mellan en kvinna och en man. De två resterande är mellan två parter av okänt kön. Utifrån detta resultat kan kopplingar dras till det Norrby och Håkansson kommit fram till: kvinnor talar mer om privata sfären medan män talar mer om offentliga sfären (2010:136). I totalt 19 dialoger i *Mål 1* finns åtminstone en kvinna och då handlar samtalet om den privata sfären. Bland dialogerna som rör offentlig sfär syns ingen manlig majoritet, något som kan antas motsäga det Norrby och Håkanssons slutsats. Det ska framhållas att dialogerna som studerats av Norrby och Håkansson är autentiska, till skillnad från de dialoger som förekommer i denna studies läromedel. Dessa är fabricerad och skrivna av läromedelsförfattarna i fråga.

Ett exempel ur dialogerna i *Mål 1* är en dialog mellan två kvinnor där en man benämns beskrivs personen i frågas utseende:

Tove: Hur ser han ut?

Hanna: Han är ganska smal, och inte så lång. Han har mörkt hår och bruna ögon. Alla tjejer tycker han är snygg." (2006:162).

Dialogen ovan kan kopplas till det Nordenstam nämner kring skillnader i samtalsämnen beroende på kön, och vidare att kvinnor påstås ägna sig mer åt "skvaller" och samtala kring icke närvarande personer, något som sägs stärka gruppidentiteten (2003:37). Kanske kan ovan nämnda beskrivning av en mans utseende fylla en funktion i den kontext de två samtalande kvinnorna befinner sig i. Detta skvaller kan verka subversivt mot överordnade, menar Nordenstam (ibid.)

7.3 Mot målet

7.3.1 Representation

Mot målet innehåller 28 dialoger varav 14 är mellan kvinnor. Fyra av dessa innehåller referens till män. Det ger oss $14-2=12$, vilket är värdet för täljaren.

Detta värde divideras sedan med totala antalet dialoger (28) och ger $B_F = 0,428$. I bokens förord står det att "Lydia är bokens huvudperson och man följer henne under hennes första år i Sverige, från sfi-kurs mot jobb" (Flom & Ryen Sjöberg, 2013), något som kan förklara det förhållandevis höga antalet dialoger mellan kvinnor.

I boken finns en dialog mellan två manliga parter och i denna refereras det inte till en tredje part. Värdet för täljaren i formeln blir således 1, och dividerat med 28 ger det $B_M = 0,035$.

Dialoger mellan kvinnor och män är tre till antalet och i en av dessa refereras män. Täljarens värde blir således 2 (3-1). Formeln för B_{FM} ger $2/28 = 0,071$.

Mot målet klarar Bechdel-testet (se *Tabell 1 – Resultat*).

7.3.2 Samtalsämne

19 (67,9%) av dialogerna rör den privata sfären och nio (32,1%) rör den offentliga sfär. Av de 19 dialoger som rör privat sfär är 12 mellan två kvinnor, en mellan två män och en dialog mellan kvinna och man. Resterande dialoger är mellan parter där kön ej framgår.

Samtliga dialoger som rör offentlig sfär innehåller åtminstone en kvinnlig part. Två dialogerna är mellan två kvinnor och två dialoger är mellan en kvinna och en man. Fem dialoger är mellan kvinnor och okänd samtalspartner.

Av resultatet ovan framgår det att majoriteten av dialogerna som rör privat sfär innehåller kvinnor. Detta ligger i linje med Norrby och Håkanssons studier av autentiska dialoger: kvinnor talar mer om privata sfären medan män talar mer om offentliga sfären (2010:136). Gällande den offentliga sfären framgår det att kvinnor är i majoritet även bland dessa dialoger. Detta går emot de resultat som presenteras av Norrby och Håkansson (ibid.).

I en dialog mellan två kvinnor berättar en av parterna att hon har jobbat som hemmafru i sitt hemland. Detta yrke kan tolkas olika beroende på i vilken kontext vi rör oss och vilka normer som är rådande, enligt ett socialkonstruktivistiskt perspektiv.

Mot målet är ursprungligen skriven för kurserna i norska för invandrare, på norska. Den är således skriven i en norsk kontext, och inte i en svensk sådan.

Enligt ovan konstaterat, att kontext och samhälle påverkar normer enligt socialkonstruktivistiskt perspektiv, kan detta påverka innehållet i boken. *Mot målet* har omarbetats för att passa sfi i Sverige och det kan därför vara intressant att fundera kring hur denna omarbetning har sett ut och hur skillnaderna är mellan de olika utgåvorna. *Mot målet* togs med i studien trots detta ursprung, då den faktiskt används i sfi-undervisningen, enligt studiens informanter.

7.4 Rivstart A1 + A2

7.4.1 Representation

I boken *Rivstart* finns totalt 81 dialoger. I 59 av dialogerna framgår samtalsparternas kön inte. Fyra dialoger är mellan två kvinnor. I dessa fyra dialoger mellan två kvinnor refereras det till män en gång. I tre dialoger mellan kvinnor nämns inte män. Detta ger oss värdet för täljaren. Sedan divideras 3 med totala antalet dialoger i boken (81), vilket ger $B_F = 0,024$.

Antalet dialoger mellan två män är en till antalet, och här refereras till kvinna som tredje part. Värdet för täljaren blir således 1. Därefter divideras 1 med totala antalet dialoger (81) och ger resultatet $B_M = 0,012$.

Dialoger mellan kvinnor och män är nio till antalet och i ingen av dessa refereras män. Täljarens värde blir således 9. Formeln för B_{FM} ger $9/81 = 0,111$.

Rivstart A1 + A2 klarar inte Bechdel-testet – B_F är under kravgränsen för godkänt. B_M är däremot lågt. En anledning till att både B_F och B_M är lågt för boken är det stora antalet dialoger där parternas kön inte framgår. Om parternas kön hade framgått går det att anta att ett resultat hade framkommit. Dessa dialoger med avsändare av okänt kön togs med i beräkningarna eftersom det är formatet för formeln.

7.4.2 Samtalsämne

50 (61,7%) av dialogerna rör den privata sfären och 31 (38,3%) rör den offentliga sfären. Majoriteten av dialogerna som rör den privata sfären är mellan parter där kön inte framgår. Två dialoger med två kvinnliga parter rör den privata sfären och relationer speciellt. Endast en dialog mellan två män rör denna sfär.

Dialogerna mellan kvinna och man är sex till antalet. Fyra dialoger som rör privat sfär innehåller en man + okänd samtalspartner.

Även bland de dialoger som rör den offentliga sfären framgår ej parternas kön i majoriteten av dialogerna. Fem av dessa dialoger innehåller manliga parter. Tre av dessa fem dialoger är mellan män och kvinnor. Två dialoger är mellan manlig part och oidentifierad part. Två av de 31 dialogerna är mellan två kvinnor.

Utifrån detta resultat kan vissa tendenser som tangerar Norrby och Håkanssons konstaterande anas: kvinnor talar mer om privata sfären och män talar mer om offentliga sfären (2010:136). Ett exempel på det är att av de dialoger mellan två kvinnor som rör privat sfär pratas det om relationer. I motsats till Norrby och Håkanssons slutats finns dock män i dialogerna som rör privat sfär och även kvinnor i den kategori som rör offentlig sfär.

7.5 Språkvägen

7.5.1 Representation

I boken *Språkvägen* återfanns endast en dialog. Ena partens kön framgår inte, den andra är en man. Häri refereras till både män och kvinnor. Det går därför inte att beräkna enligt det utvecklade Bechdel-testet, eftersom båda samtalsparternas kön behövs för formeln.

7.5.2 Samtalsämne

Denna dialog rör den privata sfären.

7.6 Svenska dag för dag

7.6.1 Representation

I boken *Svenska dag för dag* finns totalt 18 dialoger. Av dessa 18 är sex mellan två kvinnor. I två av dessa nämns män, vilket ger oss värdet 4 (6-2) för täljaren i formeln. Detta divideras sen med totala antalet dialoger (18) och ger $B_F = 0,222$

I boken fanns inga dialoger mellan endast män, och det går därför inte att beräkna B_M enligt formeln.

Dialoger mellan kvinnor och män är fem till antalet och i tre av dessa refereras män. Täljarens värde blir således 2 (5-3). Formeln för B_{FM} ger $2/18=0,111$

För att boken ska få godkänt på Garcia et al:s test krävs ett B_F högre än 0,026 och ett B_M lägre än 0,051 (2014:11). *Svenska dag för dag* innehåller inga dialoger mellan män, vilket innebär ett nollvärde för B_M , vilket i sin tur är lägre än kravgränsen på 0,051. Detta resulterar i att *Svenska dag för dag* klarar Garcia et al:s test.

7.6.2 Samtalsämne

15 (83,3%) av dialogerna rör den privata sfären och tre (16,7%) av dialogerna rör den offentliga sfären. Bland de dialoger som rör den privata sfären är parterna i majoritet kvinnor. Sex dialoger utspelar sig mellan två kvinnor och rör ämnen såsom hälsa och familj. Fyra dialoger är mellan en kvinna och en man.

Bland de dialoger i som rör den offentliga sfären återfinns en kvinnlig part i samtliga tre. Två av dessa dialoger är mellan en kvinna och en man.

8 Diskussion

I föregående resultatavsnitt framgår det att fyra av de fem analyserade läromedlen innehåller dialoger. I följande avsnitt diskuteras resultatet med koppling till studiens bakgrund.

8.1 Resultatdiskussion

8.1.1 Representation

Resultat i studien används för att belysa asymmetri gällande vilket kön som syns i respektive läromedels dialoger. Ett godkänt resultat enligt Garcia et al:s test, B_F högre än 0,026 och ett B_M lägre än 0,051, (2014:11) indikerar en icke snedfördelad representation i läromedlens dialoger.

Av resultatet framgår det att *Mot målet* har högst B_F (0,428). Resultatet kan utläsas som att stor del av dialogerna i boken är mellan två kvinnor som ej refererar till män. Att just *Mot målet* har högst B_F kan antas bero på att boken innehåller en tydlig huvudperson som följs genom hela boken, och som är en kvinna vid namn Lydia. Garcia et al:s utvecklade Bechdel-test ger som tidigare nämnt en poängsats som utöver ett godkänt/ icke godkänt resultat även ger en inblick i vilken utsträckning dessa dialoger förekommer i förhållande till manliga diton.

Av studiens urval klarar två läromedel i studien Garcia et al:s test (se *Tabell 1 - Resultat, avsnitt Överblick*). Två läromedel klarar ej detta test. Ett läromedel kan ej beräknas enligt formelns parametrar, då den ej når kriterierna för testet. Utifrån detta resultat kan det konstateras att inga tendenser åt något särskilt håll identifieras och syns i läromedlen för studien. Detta resultat kan tolkas som att frågan om hur läraren jobbar med läromedlen är av stor vikt, eftersom någon garant för att läromedlen har en jämn fördelning kvinnor och män i dialogerna ej finns i urvalet. Huruvida detta resultat går att applicera på marknadens samtliga läromedel kan endast en studie som analyserar alla dessa tillgängliga läromedel svara på.

Fyra av fem utvalda läromedel kunde analyseras via Garcia et al:s utvecklade test för att beräkna B_F och B_M samt den egna beräkningen för B_{FM} . *Språkvägen* innehöll inga dialoger och bidrar således inte till att besvara studiens frågeställningar. Resultat av beräkningarna gjorda på de fyra läromedel som innehöll dialoger visar att samtliga ett högre värde för B_F och B_{FM} än B_M . Detta kan tolkas som att kvinnor finns representerade i dialogerna i stor utsträckning, men att det är i samtal med män. Även om det B_{FM} frågar både det ursprungliga Bechdel-testet och Garcia et al:s utvecklade dito kan denna iakttagelse vara relevant när det kommer till representation. Detta kan kopplas till det resultat Berge och Widding fick i sin studie, som pekar på en manlig överrepresentation i läroböcker (Skolverket, 2006), tyder denna studies resultat istället på att kvinnor syns i stor utsträckning i dialogerna som analyserats i denna studie. Som nämnt i studiens syfte är en majoritet av kursdeltagarna i C-kursen på sfi kvinnor (SCB, 2021). Det går, utifrån studiens resultat i kombination med SCB:s siffror, att anta att majoriteten av de studerande på sfi således kan känna sig representerade i

läromedlen, vad gäller kön. Detta kan även kopplas till det Hedlin nämner gällande jämställdhet, likvärdiga förutsättningar oavsett kön (2006). Vidare ska även detta genomsyra sfi och vuxenutbildning, enligt läroplanen (Skolverket, 2012)

Lindström studerade dialoger i bl.a. *Rivstart A1 + A2*, och nådde resultatet att dialoger i läromedel främst kan hjälpa skriftlig kompetens, medan autentiska dialoger kan hjälpa de studerande i sociokulturella sammanhang (2013). I föreliggande studie pekar resultatet på att kvinnor är mer representerade än män. Detta resultat kan även det sättas in i ett sociokulturellt sammanhang, även om dialogerna inte är autentiska, utan fabricerade. I klassrummet kan detta användas som en språngbräda till diskussioner kring jämställdhet, representation, kön och normer exempelvis. Det framgår inte i något av studiens läromedel vad målet med dialogerna är, huruvida de ska träna skriftlig eller interaktionell kompetens. Det vore därför relevant att forska vidare på vilken kompetens som faktiskt övas vid användandet av dialoger likt dem i denna studies läromedel. För att få en nyanserad bild av detta kan både lärare och studerande intervjuas exempelvis. Skolverkets rapport visar på att läromedlet kan legitimera undervisningen. Läromedlet är framtaget för att möta kursplanens mål och används läromedlet möts därför kursplanens mål (Skolverket, 2006). Frågan man kan ställa sig då är hur genomförs undervisningen och hur används läromedlet?

8.1.2 Samtalsämne

Utifrån redovisat resultat (se avsnitt 7. *Analys och resultat*) framgår ingen tydlig indikation på huruvida kvinnor eller mäns samtalsämne rör sig inom privat eller offentlig sfär. Endast ett läromedel, *Mot målet*, i studien påvisar resultat som ligger i linje med Norrby & Håkansson's iakttagelser (2013): kvinnor rör sig mest inom den privata sfären i samtal. Kanske kan detta resultat befästa normen att kvinnors samtal oftast berör denna sfär. Majoriteten av dialogerna i de flesta läromedlen som analyserats sker mellan två parter där kön inte framgår. Detta kan påbjuda möjlighet för läsaren att applicera egna normer och tankar kring vem som talar om vad. Implementeras en kritisk diskursanalys i undervisningen kring

just dessa dialoger kan rådande normer diskuteras och behandlas i klassrummet, med avstamp i Foucaults definition av diskurs: "praktiska handlingar som systematiskt bildar de objekt de talar om" (Fejes & Thornberg, 2015:96). Ramarna för kommunikation som Fejes och Thornberg lyfter angående vem som kan tala, hur, när, om vad och med vilken auktoritet? (ibid.) kan med fördel diskuteras i klassrummet med bakgrund i de dialoger där avsändarens kön ej framgår. Vidare kan detta bli objekt för att studera makt och maktrelationer, som Fejes och Thornberg kopplar till dessa ramar till. De menar att makt ständigt är närvarande och bidrar till positionering. (2015:96)

Även om de läromedel som varit objekt för denna studie innehåller en kvinnlig representation betyder inte det per automatik att undervisningen följer skolans demokratiuppdrag. Läraren kan därför behöva arbeta aktivt med de studerandes kritiska litteracitet, som enligt Skolverket kan utveckla elevens förmåga att ifrågasätta och förstår rådande maktförhållande och normer (2016). En undervisning som övar en kritisk litteracitet hos de studerande kan synliggöra normer och intressant för denna studie är hur normen ser ut och upplevs idag. Även om dialogerna i studiens läromedel är konstruerade och icke-autentiska, kan de vara intressanta ingångar till diskussioner i elevgruppen om vilka som representeras och vad dessa pratar om. I ett sfi-klassrum råder en stor spridning i kulturell bakgrund och ursprung, enligt egen erfarenhet. Även detta kan påbjuda intressanta diskussioner kopplade till representation och samtalsämnen och vidare normer och maktordningar.

8.2 Slutsatser

Studiens resultat pekar på att svaret på första frågeställningen indikerar en övergripande större kvinnlig representation i dialogerna. Detta kan med fördel diskuteras i både lärarkollegiet och med studerande. Studien kan också hjälpa lärare att göra medvetna val när texter och läromedel ska implementeras.

Gällande studiens andra frågeställning som rör samtalsämnen visar föreliggande studie att inga generella kopplingar mellan kön och samtalsämnen går att fastställa. Endast ett läromedel i studien bekräftar de iakttagelser Norrby & Håkansson (2013) gjort på ämnet, att kvinnor i större utsträckning än män talar

om den privata sfären. Det ska poängteras att dialogerna i studien är fabricerade, och ej autentiska.

8.3 Metoddiskussion

Vid analys och genomgång av data framgick det att alla böcker ej innehåller dialoger. Detta sänker studiens tillförlitlighet och validitet. Ett större urval som innehåller fler dialoger hade haft omvänd effekt. Även det faktum att ett av läromedlen ursprungligen är skrivet för kurser inom norska för invandrare kan tänkas påverka studiens validitet. Boken är omarbetad för att passa sfi samt används i undervisningen idag och därför togs den med i studien. För studien avgränsades urvalet till endast dialoger. För att nå högre validitet kan studiens metod kompletteras med fler aspekter av textanalys. Att vidga analysen till att studera bilder och övriga texter t.ex. faktatexter kan resultatet ge en mer heltäckande bild av vilka kön som representeras i läromedlen. Många dialoger har ej kunnat könkodas, framförallt i *Rivstart*, där parternas kön ej gick att utlösa utifrån namn eller pronomen. Detta kan antas påverka resultatet, men utifrån Garcia et al:s formel ska samtliga dialoger tas med i beräkningarna. Vidare kan även generaliserbarheten ökas via ett större urval. Det finns fler böcker på marknaden. För studien var det dock av intresse att dessa läromedel faktiskt används inom sfi-undervisningen.

8.4 Vidare forskning

I föreliggande studie gavs svar på frågan om representation i sfi-läromedel samt koppling mellan kön och samtalsämne. Potential för vidare forskning på området finns, då med större urval av både böcker och texter. Digitala sfi-läromedel finns även på marknaden, varför det hade varit intressant att även studera dem på liknande sätt. Som komplement till en liknande, vidare forskning hade intervjuer av lärare och studenter varit relevant, samt klassrumsobservationer. Detta för att synliggöra hur undervisningen utformas och lever upp till exempelvis skolans demokratiuppdrag med fokus på jämställdhet och normer, samt hur studenter uppfattar texterna de möter i sin sfi-kurs.

Referenser

Carlsson, Marie & Brömssen, Kerstin von (red.) (2011). *Kritisk läsning av pedagogiska texter: genus, etnicitet och andra kategoriseringar*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Carlson, Marie. (2013). *Sfi och sfi-läromedel i tid och rum – Föreställningar, politik och tidsanda*. I Hyltenstam, K. & Lindbergh, I. (red.). Svenska som andraspråk : - i forskning, undervisning och samhälle. Lund: Studentlitteratur

Elvin-Nowak, Ylva & Thomsson, Heléne (2003). *Att göra kön: om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män*. Stockholm: Bonnier

Eriksson, Mia & Gottzén, Lucas (2020). *Genus*. Första upplagan Stockholm: Liber

Garcia, David; Weber, Ingmar; Rama Kiran Garimella, Venkata (2014). *Gender Asymmetries in Reality and Fiction: The Bechdel Test of Social Media*. I: Proceedings of the Eighth International AAAI Conference on Weblogs and Social Media.

Hedlin, Maria (2010). *Lilla genushäftet 2.0 [Elektronisk resurs] Om genus och skolans jämställdhetsmål*. Växjö: Linnéuniversitetet

Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lnu:diva-13490>

Hirdman, Yvonne (1988). *Genussystemet [Elektronisk resurs] teoretiska funderingar kring kvinnors sociala underordning*. Uppsala: Maktutredningen
Tillgänglig på Internet: <http://hdl.handle.net/2077/41325>

Lilja Waltå, Katrin. (2016). "Äger du en skruvmejsel?" - Litteraturstudiets roll i läromedel för gymnasiets yrkesinriktade program under Lpf 94 och Gy 2011. Avhandling. Göteborgs Universitet: Göteborg.

Mulac, Anthony; Giles, Howard; Bradac, James J.; Palomares, Nicholas A. (2013). *The Gender-Linked Language Effect: An Empirical Test of a General Process Model*. I: *Language Sciences*, nr. 38 (2013).

Nordenstam, Kerstin (2003). *Genusperspektiv på språk [Elektronisk resurs]*. Stockholm: Högskoleverket i samarbete med Nationella sekretariatet för genusforskning

Norrby, Catrin & Håkansson, Gisela. (2010). *Introduktion till sociolingvistik*. 1. uppl. Stockholm: Norstedt

RFSL (2020). *Begreppsordlista. [Elektronisk resurs]*.

Tillgänglig på Internet: <https://www.rfsl.se/hbtqi-fakta/begreppsordlista/>

Regeringskansliet. (2021). *Läromedelsutredningen – böckernas betydelse och elevernas tillgång till kunskap [Elektronisk resurs]*. Stockholm:

Regeringskansliet

Tillgänglig på Internet: <https://regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2021/08/sou-202170/>

SCB (Statistiska centralbyrån). (2021). *Kursdeltagare på svenskundervisning för invandrare efter studievägskurs och resultat 2021*. Stockholm: SCB.

Tillgänglig på Internet: [https://www.scb.se/hitta-](https://www.scb.se/hitta-statistik/temaomraden/jamstallldhet/jamstalld-utbildning/sfi/#129846)

[statistik/temaomraden/jamstallldhet/jamstalld-utbildning/sfi/#129846](https://www.scb.se/hitta-statistik/temaomraden/jamstallldhet/jamstalld-utbildning/sfi/#129846)

SCB (Statistiska centralbyrån). (2022). *Medellöner i Sverige*. Stockholm: SCB.

Tillgänglig på Internet: <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/utbildning-jobb-och-pengar/medelloner-i-sverige/>

Skolverket. (2006). *Läromedlens roll i undervisningen [Elektronisk resurs] grundskollärares val, användning och bedömning av läromedel i bild, engelska och samhällskunskap*. Stockholm: Skolverket

Skolverket. (2006). *I enlighet med skolans värdegrund? [Elektronisk resurs] : en granskning av hur etnisk tillhörighet, funktionshinder, kön, religion och sexuell läggning framställs i ett urval av läroböcker*. Stockholm: Skolverket

Skolverket (2016) *Kritisk litteracitet i sfi- och sva-undervisningen [Elektronisk resurs]*.

Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=3722>

Skolverket. (2022). *Kommentarmaterial till kursplanen i kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare [Elektronisk resurs]*. Stockholm:

Skolverket

Tillgänglig på Internet:

<https://www.skolverket.se/publikationsserier/kommentarmaterial/2022/kommentarmaterial-till-kursplanen-i-kommunal-vuxenutbildning-i-svenska-for-invandrare>

Skolverket. (2022). *Kursplan för kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare i svenska för invandrare [Elektronisk resurs]*. Stockholm: Skolverket

Tillgänglig på Internet:

<https://www.skolverket.se/undervisning/vuxenutbildningen/komvux-svenska-for-invandrare-sfi/laroplan-for-vux-och-kursplan-for-svenska-for-invandrare-sfi/kursplan-for-svenska-for-invandrare-sfi>

Skolverket (2022). *Aktivt jämställdhetsarbete i skolan [Elektronisk resurs]*.

Stockholm: Skolverket

Tillgänglig på Internet: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/aktivt-jamstalldhetsarbete-i-skolan>

Werndin, Marie (2010). Identitetsförhandlingar i det flerspråkiga klassrummet: om ungdomsspråk, makt och diskurs. I Musk, Nigel & Wedin, Åsa (red.)

Flerspråkighet, identitet och lärande. Lund: Studentlitteratur

8.5 Läromedel

Althén, Anette; Ballardini, Kerstin; Stjärnlöf, Sune; Viberg, Åke (2006). *Mål 1 Lärobok*. 1. uppl. Stockholm: Natur och kultur

Ekblad, Ulrika & Söderqvist, Caroline (2014). *Språkvägen - för sfi kurs C*. 1. uppl. Stockholm: Sanoma Utbildning

Flom, Camilla & Ryen Söberg, Ola (2013). *Mot målet 1 Utbildning i svenska för invandrare*. [översättning och bearbetning: Maria Löfstedt, Birgitta Melén & Karin Sjöbeck]. 1. uppl. Lund: Folkuniversitetets förlag

Levy Scherrer, Paula & Lindemalm, Karl (2014). *Rivstart A1 + A2 Textbok*. andra upplagan Stockholm: Natur & Kultur

Zara, Jan (2017). *Svenska dag för dag: allt-i-ett-bok Sfi kurs C (GERS A2/A2+)*. Första upplagan Lund: Folkuniversitetets förlag